

OTA-ONALARNING BOLAGA MUNOSABATI, IJTIMOY FOBIYA SHAKLLANISHIN-ING OMILI SIFATIDA

Odilova Yoqutxon Islomovna,

Navoiy davlat pedagogika instituti psixologiya fani o'qituvchisi

<https://doi.org/10.53885/edinres.2024.01.1.067>

Аннотация. Мақоллада ijtimoiy fobiya muammosi va uning psixologik chegaralarning buzilishi va yaxlit shaxsiyatni shakllantirish qiyinligi bilan bog'liqligi ko'rib chiqiladi. Ota-onalar va bola o'rtasidagi o'ziga xos munosabatlar bolaning boshqalar bilan munosabatlarida moslashuvchan va barqaror psixologik chegaralarni shakllantirishda qiyinchiliklarga olib kelishi mumkinligi aniqlandi. Beqaror chegaralar oiladan tashqarida sotsializatsiyani qiyinlashtiradi, bu esa etarlicha yaxlit shaxsiyatning shakllanishiga to'sqinlik qiladi. Ijtimoiy fobiya bu kontekstda parchalangan o'ziga xoslik fonida jamiyatdan rad etish qo'rquvi va shaxs tomonidan noto'g'ri kutish sifatida qabul qilinadi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy fobiya, psixologik chegaralar, bola-ota-ona munosabatlari, kumūlatif travma, o'smirlik inqirozi, o'smirning ijtimoiylashuvi, shaxsiyatning shakllanishi, bo'laklangan shaxsiyat.

So'nggi o'n yilliklarda sodir bo'lgan ijtimoiy o'zgarishlar ijtimoiy qadriyatlarning o'zgarishi va bu o'zgarishlarning tezligi ortib borayotganligi bilan tavsiflanadi. Bunday sharoitda jamiyat ijtimoiy moslashuvga talablarni oshiradi. Ushbu talablarga rioya qilmaslik hayot sifatini pasaytiradi va ijtimoiy begonlashuv, ijtimoiy qo'rquv va ba'zi hollarda ijtimoiy fobiyalarni keltirib chiqarishi mumkin.

So'zma-so'z tarjima qilingan «ijtimoiy fobiya» so'zi «jamiyatdan qo'rqish» degan ma'noni anglatadi. T.E. ta'kidlaganidek. Doud, «o'tgan asrlarda tashvish odatda jismoniy xavfni idrok etishdan kelib chiqqan bo'lsa, bugungi kunda xavf asosan ijtimoiy va shaxslararo xarakterga ega» [1]. O'zining namoyon bo'lishida ijtimoiy fobiya har qanday ijtimoiy harakatlarni amalga oshirishdan yoki hatto begonalar va qarama-qarshi jinsdagi odamlar bilan shunchaki muloqot qilishdan qo'rqishda namoyon bo'ladi. Umuman olganda, ijtimoiy fobiya diqqat markazida bo'lish qo'rquvida ifodalanadi, bu o'zini boshqalarning salbiy bahosidan og'riqli qo'rquvda va bunday vaziyatlardan qochishda namoyon qiladi. Ijtimoiy fobiya odatda o'smirlik va yosh balog'at yoshida, mustaqil ijtimoiy o'zaro munosabatlar ko'nikmalari shakllanayotganda paydo bo'ladi va uning paydo bo'lishi ushbu ko'nikmalarning shakllanishini sezilarli darajada murakkablashtiradi [2].

Ijtimoiy fobiya muammosi ijtimoiy psixologiya, klinik psixologiya va shaxsiyat psixologiyasi chorrahasida joylashgan. Ushbu muammoni ko'rib chiqishda, ijtimoiy fobik alomatlari bo'lgan odamlarning shaxsiy va kognitiv xususiyatlari, shuningdek, o'zlarini idrok etishlari - o'ziga xoslik kabi jihatlarga e'tibor qaratish lozim.

Shaxsning jamiyat bilan o'zaro munosabatini ko'p jihatdan belgilovchi omil uning ijtimoiy o'ziga xosligi va shaxsiy O'zini-o'zi tushunchasidir [3; 4]. Shaxsni shakllantirishni qiyinlashtiradigan travmatik omillardan biri bu chegaralarning muntazam ravishda buzilishi bo'lib, u jami travmani keltirib chiqaradi.

Shaxsning shaxsiy o'ziga xosligi «Men - Boshqalar» chegaralari bilan belgilanadi, chegaralar ifodalanmasa, o'ziga xoslik xiralashadi va tarqoq bo'ladi [5]. Chegarani o'rnatish orqali sub'ekt teng o'zaro ta'sir qilish imkoniyati va vositasini yaratadi. Aloqa, o'zaro ta'sirning eng etuk shakli sifatida, chegarada aniq rivojlanadi, bu erda ajralish saqlanib qoladi va natijada birlashma shaxsning yaxlitligini buzmaydi.

Chegaralarning shakllanishi bolaning rivojlanishi davomida sodir bo'ladi: birinchidan, bu jismoniy tananing chegaralari bo'lib, o'zini dunyodan ajratish imkonini beradi; o'zingizning ruhiy hodisalaringizni ajratish imkonini beruvchi psixologik chegaralar; xususiy va ijtimoiy

o'rtasidagi muvozanatni aniqlash imkonini beruvchi ijtimoiy chegaralar. Ijtimoiy fobiyada, bir tomondan, chegaralarning moslashuvchan bo'lmagan qat'iyligini, boshqa tomondan, tanlangan o'tkazuvchanlik va zaiflikni kuzatish mumkin. Shuni ta'kidlash kerakki, jismoniy va psixologik chegaralarning shakllanishi ota-onalarning faol ishtirokida va ijtimoiy chegaralar - oilaning yordami bilan tengdoshlar ishtirokida sodir bo'ladi. Chegaralar kichik va katta jamiyatga - oila va do'stlarga, ijtimoiy guruhga, etnik guruhga, insoniyatga munosabatni belgilaydi. Atrof-muhitni do'stona, psixologik makonning bir qismi sifatida qabul qilish konstruktiv, hayotiy-ijodiy tendentsiyalarning namoyon bo'lishiga imkon beradi, bu esa inson va dunyoning o'zaro kirib borishiga olib keladi.

Psixologik makon masalalari u yoki bu shaklda K. Levin ("maydon nazariyasi", "hayot dunyosi", "psixologik vaqt va makon"), R. Zommer ("o'tish davri obyekt"), F. Perls ("shaxsiy maydon", "aloqa va chegaralar") [7; 8]. Rus psixologiyasida insonning sub'ektiv mavjudligini tavsiflashda ular hayotiy dunyo haqida ham gapiradilar - F.E. Vasilyuk, mavzu topologiyasi - A.Sh. Txostov, tashqi va ichki o'zini - A.B. Orlov, joy omili va shaxsning izolyatsiyasi - V.S. Muxina. Oiladagi psixologik makon masalalari va uning rus psixologiyasida bolaning rivojlanishiga ta'siri S.K.ning tadqiqotlarida to'liq aks ettirilgan. Nartova-Bochaver [9].

Psixologik chegaralar muammosi hodisa sifatida XX asr boshlariga qadar olimlar tomonidan ko'rib chiqilmagan. Shu bilan birga, rivojlanish va ijtimoiy psixologiyaga muvofiq, jamiyatning shaxsning o'z-o'zidan paydo bo'ladigan reaksiyalarini cheklaydigan doirasi ijtimoiy normalar va qoidalarni o'zlashtirish uchun zarur deb hisoblangan [10]. Shaxs va jamiyat chegaralariga oid qiziqarli kontseptsiya J. Bolduin bo'lib, u ma'naviy rivojlanishni tahlil qilishda dialektik yondashuv zarurligini, ya'ni insonning ijtimoiy nuqtai nazardan nima ekanligini o'rganish zarurligini ta'kidladi. jamiyatni shaxs nuqtai nazaridan o'rganish [11]. J. Bolduinning asarlarida allaqachon psixologik chegaralarning o'zi nafaqat tashqi, balki ichki chegaralar sifatidagi roli haqida savol tug'iladi, ular odamlarning intellektual va shaxsiy fazilatlarini rivojlantirish uchun ikki tomonlama ma'noga ega. Tashqi va ichki integratsiyaga konstruktiv urinish V.I. Slobodchikov «tashqi» va «ichki» ni hisobga olgan holda davrlashtirishni tuzgan va inson rivojlanishining besh bosqichini o'z xatti-harakati va psixikasi sub'ekti sifatida aniqlagan [12].

Ijtimoiy fobiya kontekstida jamiyat bilan funktsional chegaralarni saqlashda qiyinchiliklarni aniq kuzatish mumkin. O'smirlik davrida shaxsiyatning shakllanishi birinchi navbatda jamiyat bilan o'zaro munosabatda bo'lganligi sababli [13], bu ijtimoiy fobiya namoyon bo'lgan odamda shaxsiyatning sezilarli darajada buzilishi va parchalanishini ko'rsatadi. Shuni ta'kidlash kerakki, oiladagi ota-onalar yoki ularning o'rnini bosuvchi shaxslar bilan munosabatlar shaxsiyatni shakllantirish va ijtimoiylashuv uchun zarur bo'lgan jismoniy, psixologik va ijtimoiy chegaralarni rivojlantirish jarayonida etakchi omil hisoblanadi.

E.Erikson asarlarida o'ziga xoslikni shakllantirish uzluksiz jarayon sifatida qaraladi, u o'z haqidagi o'z g'oyalari va ular bilan o'zaro munosabatda bo'lganida o'zini boshqa odamlarda aks ettirishni birlashtiradi [14; 15]. Shaxsiyat bo'yicha zamonaviy tadqiqotlar bir nechta ilmiy yo'nalishlar kesishmasida olib boriladi: shaxsiyat psixologiyasi, ijtimoiy psixologiya, rivojlanish psixologiyasi, kognitiv psixologiya [16]. O'ziga xoslik - bu shaxsni ijtimoiy voqelik bilan bog'laydigan va unda o'z o'rnini aniqlashga imkon beradigan individual ong va o'zini o'zi anglashning tarkibiy qismidir [17].

Rivojlanish nazariyasi nuqtai nazaridan, shaxsni shakllantirishda ishtirok etadigan birinchi odamlar ota-onalar va oilalar bo'lib, ular birgalikda bola uchun asosiy mos yozuvlar guruhini tashkil qiladi. Muhitning quyi tuzilmasi sifatida mos yozuvlar guruhi boshqa quyi tuzilmalarga qaraganda avvalroq aniqlangan, xususan, V. Bronfenbrenner va J. Vulvill ishlarida. U. Bronfenbrenner ma'lum darajada L. Vigotskiy va K. Levin asarlari ta'sirida ekologik tizimlarning psixologik nazariyasini yaratdi. Bu nazariyaning eng birinchi quyi tizimi - oilaviy mikrosistema birlamchi mos yozuvlar guruhi sifatida qaraladi. Muallif barcha munosabatlar o'zaro, ya'ni bolalarning xulq-atvoriga nafaqat kattalar, balki bolalarning o'zlari, ularning

jismoniy xususiyatlari, shaxsiy xususiyatlari va imkoniyatlari ham kattalar xulq-atvoriga ta'sir qiladi, deb ta'kidlagan [18; 19]. Shuni ta'kidlash kerakki, bolaning tajovuzkorligini ifodalash va unga kattalarning adekvat munosabati, uni ushlab turish va bolaga uni og'zaki ifodalashga yordam berish bolaning ruhiyati, uning ijobiy o'zini va hissiy intellektini har tomonlama rivojlantirish shartidir. Shunday qilib, ota-onaning dushmanligi va bolaning tabiiy his-tuyg'ulariga toqat qila olmaslik bolaning o'zini o'zi anglashiga salbiy ta'sir qiladi.

Oiladagi ziddiyatli munosabatlarning shaxsni shakllantirishdagi roli ko'pincha etarli darajada baholanmaydi. Ikkinchisi bolada chuqur ichki ziddiyatni keltirib chiqaradi, bu gender identifikatsiyasining buzilishiga olib kelishi yoki bundan tashqari, rivojlanishni aniqlashi mumkin.

G. Figdor ta'kidlaganidek, ko'pincha bolalarning xatti-harakatlaridagi o'zgarishlar maktabda qiyinchiliklar paydo bo'lgandagina e'tiborni tortadi [21]. Shuni ta'kidlash kerakki, ijtimoiy fobiya ko'p hollarda maktabda, o'smirlik davrida aniq bo'ladi. Bu davrda muvaffaqiyatli ijtimoiy va aqliy moslashuv ko'p jihatdan o'spirinning mustaqilligi haqidagi boshqalarning umumiy qabul qilingan qarashlari, shuningdek, ota-onasining xulq-atvori va tarbiya usullari, o'spirinning tengdoshlari bilan munosabatlari va ularni qo'llab-quvvatlashi bilan belgilanadi. mustaqil xulq-atvor [22]. O'smirlik davrida paydo bo'ladigan ijtimoiy fobiya, oiladagi munosabatlar bilan bog'liq rivojlanishning oldingi bosqichlaridagi qiyinchiliklar tufayli shaxsiyatni shakllantirish vazifasidan qochishning o'ziga xos usuli deb taxmin qilish mumkin.

Shuni ta'kidlash kerakki, ijtimoiy fobiyaning diffuz identifikatsiya sindromi bilan tavsiflangan chegaradagi shaxs buzilishi deb hisoblash mumkin. Diffuz o'ziga xoslik O. Kernbergning asarlarida to'liq ko'rib chiqiladi va o'zini o'zi va boshqa muhim tushunchalar o'rtasidagi zaif integratsiya bilan ifodalanadi [23]. Ijtimoiy fobiya bilan shaxsni shakllantirish mexanizmlarining jiddiy buzilishini taxmin qilish mumkin, bu noqulaylik va ijtimoiy aloqadan qochishga olib keladi [24].

Shunday qilib, ijtimoiy fobiya fenomeni, chegaralarni shakllantirishdagi buzilishlar va umuman shaxsiyatning buzilishini hisobga olsak, biz quyidagi munosabatlar mavjudligini taxmin qilishimiz mumkin:

- Oiladagi munosabatlarning o'ziga xosligi bolaning shaxsiyatining psixologik makonining muntazam ravishda buzilishiga olib keladi, bu esa bolada barqaror va moslashuvchan shaxslararo chegaralarni mustaqil ravishda shakllantirishni qiyinlashtiradi.

- shaxslararo chegaralarni o'rnatishdagi qiyinchiliklar oiladan tashqarida ijtimoiylashuvda qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi, bu esa etarli darajada yaxlit shaxsni shakllantirishga imkon bermaydi.

- Shaxslararo chegaralar va parchalangan o'ziga xoslikdagi qiyinchiliklarning uyg'unligi, bir tomondan, shaxsning noto'g'ri kutishlariga, ikkinchidan, jamiyat tomonidan rad etilishiga olib kelishi mumkin, bu esa ijtimoiy fobiyaning shakllantirishi mumkin.

Ko'rinib turibdiki, bu munosabatlarning asosiy omili oiladagi bola bilan munosabatlardir va ijtimoiy fobiya rivojlanishining muhim tarkibiy qismlari psixologik makon chegaralarini buzish va shaxsiyatning buzilishidir.

Hozirgi vaqtda ijtimoiy fobiya muammosi fikrlash va ijtimoiy vaziyatni baholashdagi buzilishlar bilan bog'liq holda eng ko'p o'rganilgan. Ushbu hodisalar kognitiv psixologiya doirasida to'liq tavsiflangan, ammo ota-onalar va bolalar o'rtasidagi munosabatlar, chegaralarning buzilishi va ijtimoiy fobiya o'ziga xos xususiyatlar hali etarlicha o'rganilmagan.

Bolada, keyin esa kattalarda ijtimoiy qo'rquvning shakllanishiga ta'sir ko'rsatadigan eng muhim omillardan biri bu uning o'sib ulg'aygan muhitidir. Birinchi navbatda, albatta, ota-onalar bilan munosabatlar. Ayniqsa onam bilan.

Biz ota-onalarning ettita buzg'unchi xatti-harakatlarini ajratib ko'rsatishimiz mumkin,

ularda ijtimoiy fobiya rivojlanish xavfi sezilarli darajada oshadi. Darhol ta'kidlashni istardimki, ota-ona bunday xatti-harakatlarni sof shaklda ham, ularni doimiy yoki vaqti-vaqti bilan birlashtirib ko'rsatishi mumkin.

Ijtimoiy qo'rquvni shakllantirishda ota-onalarning roli

1. E'tiborsiz ota-ona. Bunday ota-onalar bolaning fikrlari va his-tuyg'ulariga e'tibor bermaydilar va ularni hech narsani anglatmaydi. Ular o'z ishlari bilan shug'ullanadilar, bolaning iltimoslari va / yoki shikoyatlariga tom ma'noda e'tibor bermaydilar, ularga quloq solmaydilar yoki «Yaxshi emas, bu men uchun ham muammo» deb aytadilar. Ba'zilar ochiqdan-ochiq nafratlanishadi yoki hatto o'zlarini bolaning hisobiga hazil qilishlariga, o'sib borayotgan shaxsiyat va uning ehtiyojlarini qadrsizlantirishga va hatto kamsitishga ruxsat berishadi. Qoidaga ko'ra, bir nuqtada o'smir o'zini o'zi ichiga oladi, hatto kattalardan eng kichik yordam olishdan umidini uzadi. Ota-onaning e'tiborsiz xatti-harakatining yashirin xabari: «siz muhim emassiz, sizning fikringiz va his-tuyg'ularingiz muhim emas». Bu bolaning shaxsiyati va o'zini o'zi qadrlashini yo'q qiladi va ko'pincha hissiy zo'ravonlikning bir ko'rinishidir.

O'smir ochiqdan-ochiq norozilik bildira boshlaydi yoki ota-onasining roziligini kutgan holda muvaffaqiyatga erishish uchun bor kuchi bilan harakat qiladi. Ikkala variant ham aniq yo'qotadi, chunki ular ichki ziddiyatning kuchayishiga olib keladi, o'zini-o'zi qadrlashning etarli emasligini va past ijtimoiy moslashuvni shakllantiradi.

Ota-onalarning xatti-harakatlariga e'tibor bermaslikning oqibatlari fikrlar, ehtiyojlar va istaklarni ifoda etishda qiyinchiliklar, o'z nuqtai nazarini himoya qilish, nizolar va nizolardan qochish, boshqalarni mamnun qilish tendentsiyasi, o'zini past baholash va natijada - ijtimoiy tayyorgarliksizlik va qiyinchiliklarda namoyon bo'ladi. boshqa odamlar bilan yaqin munosabatlarni o'rnatish.

2. Ota-onani nazorat qilish . Ota-onalarni e'tiborsiz qoldirishdan farqli o'laroq, nazorat qiluvchi ota-onalar bolaning hayoti bilan bog'liq bo'lgan hamma narsaga tom ma'noda aralashib, o'z fikrlarini qat'iy ravishda o'z zimmlariga oladilar, ularning fikricha, yagona to'g'ri. Ko'pincha bular hayotidagi hamma narsa, shu jumladan, bola ham «ideal» bo'lishi kerak deb hisoblaydigan perfektsionist ota-onalardir. Ular bolani mustaqil shaxs sifatida ko'rmaydilar, uni o'z xohishlariga ko'ra tarbiyalaydilar va qayta shakllantiradilar, xuddi ularga e'tibor bermaganlar kabi, farzandining fikr va his-tuyg'ularini hisobga olmaydilar. Bunday haddan tashqari himoyalangan ota-onalar ko'pincha jamiyat oldida g'amxo'r va e'tiborli bo'lib ko'rinadi, bola buni his qiladi va o'z boshidan kechirganlarini hech kimga aytishni xayoliga ham keltirmaydi. Va kichkina odam omon qolish uchun moslashishga majbur. U o'zini qanday eshitishni unutadi, hamma narsada onasi yoki dadasi bilan maslahatlashadi va ota-onalar «eng yaxshisini bilishiga» chin dildan ishonishni boshlaydi. U sevgini faqat boshqasiga moslashish orqali olishini bilib oladi. Ko'pchilik ota-onalari bilan aloqani uzib, balog'atga eta oladi va o'zini chetlangan tuyg'uga mahkum qiladi, chunki ko'pincha bu holatda oila va qarindoshlar bolaga qarshi chiqadilar.

Ota-onalarning nazorat qiluvchi xatti-harakatlarining oqibatlari hissiy beqarorlik, boshqalarni mamnun qilish istagi, ingratiya, boshqa nazorat qiluvchi odamlarga ishtiyoq, o'zini alohida mustaqil shaxs sifatida qabul qilmaslik va ijtimoiy aloqalarni o'rnatishdagi qiyinchiliklarda namoyon bo'ladi.

3. Hissiy jihatdan mavjud bo'lmagan ota-ona . Ota-onalarning hissiy sovuqligi o'sib borayotgan odam uchun ham halokatli. Shu bilan birga, ota-onalar tashqaridan juda g'amxo'r ko'rinishi mumkin, uyni toza saqlash va oilaning moddiy ehtiyojlarini qondirish, lekin bola doimo yashirin yoki ochiq bo'lgan hissiy va / yoki jismoniy masofani his qiladi. Jismoniy aloqa, e'tibor va yordamdan mahrum qilish ham hissiy zo'ravonlikning bir turi hisoblanadi. Bolalar o'zlarini «hech kim» kabi his qiladilar, bunga e'tibor berishga arzimaydi va bu o'z-o'zini anglash tuyg'usini kattalikka olib boradi. Ba'zilar hech bo'lmaganda ona yoki otasining e'tiborini olish uchun tez-tez kasal bo'lib qolishadi. Ota-onalarning jismoniy borligi va

hissiy ochlik bolaning ongini tom ma'noda buzadi, uni doimiy yolg'izlik, tashvish va og'riq tuyg'usiga soladi.

Ota-onalarning hissiy jihatdan mavjud bo'lmagan xatti-harakatlarining oqibatlari katta yoshli bolalarning qaram xulq-atvorida, ota-ona mehrining o'rnini bosuvchi turli xil qaramlikka moyillik, chegaralarni belgilash, munosabatlarni o'rnatish muammolari, boshqa odamlarga ishonchsizlik va o'zini izolyatsiya qilish tendentsiyasida namoyon bo'ladi.

4. O'zgaruvchan ota-ona. Bunday ota-onalar bir ekstremaldan ikkinchisiga o'tadilar: yoki ular juda zo'ravon, bolaning chegaralarini hisobga olmaydilar yoki ular uzoq va mavjud emas. Shu bilan birga, bugungi kunda qanday ota-ona bo'lishini oldindan aytib bo'lmaydi. Bu bolani chalg'itadi, ichki ziddiyatni rivojlantiradi: bola butun qalbi bilan ona yoki dadaning e'tiborini xohlaydi, lekin rad etishdan qo'rqadi va aloqa qilmaydi. Bu bolada tashvishli va/ yoki chetlab o'tadigan xatti-harakatlarni, ularning his-tuyg'ularini va ehtiyojlarini aniqlash va his-tuyg'ularini nazorat qila olmaslikni keltirib chiqaradi.

Shuningdek, ota-onalarning nomuvofiq xatti-harakatlari natijasida, hissiy beqarorlik va odamlarning haddan tashqari ishonchsizligi bilan bir qatorda, nazorat qiluvchi sheriklar bilan nosog'lom munosabatlarni o'rnatish istagi paydo bo'ladi, chunki ular yolg'on barqaror va ishonchli deb qabul qilinadi, shuningdek, ular bilan yaqinlashadi. qattiq va hatto shafqatsiz odamlar.

5. O'zini o'zi yo'naltiruvchi ota-ona. Bular zamonaviy dunyoda narsisistik deb ataladigan ota-onalardir. Ota-ona odatda ona bo'lsa, oilaning va umuman koinotning markazi. U bolalarni mohirona boshqaradi, lekin nazorat qiluvchi ona kabi ochiqchasiga emas. U uni maqtagan va unga bo'ysunadigan bolalarni yaxshi ko'radi va dunyo haqidagi tasavvuridan chiqib ketganlarni kamsitadi. U oila a'zolarini bir-biriga qarshi qo'yish va kamsitishning ustasi. Og'zaki zo'ravonlikka va aybdorlarni qidirishga moyil. Bunday ona bolani o'zini kattalashtirish vositasi sifatida qabul qiladi, lekin eng xavfli tuzoq shundaki, bola uning sevgisi va e'tiborining bir qismini olish uchun onaning g'oyalariga mos kelishi kerak. Ammo balog'at yoshida ulkan muvaffaqiyatlarga erishgandan keyin ham, o'zini o'ylaydigan onalarning farzandlari uning befarqligi va samimiy hamdardlik yo'qligi tufayli qalblarida bo'shliqni his qilishda davom etadilar.

Ota-onalarning o'zini o'zi yo'naltiruvchi xatti-harakatlarining oqibatlari: tashqaridan tan olinishiga bo'lgan keskin ehtiyoj, o'zini o'zi qadrlamaslik, baxtli bo'la olmaslik, yaqin munosabatlarni o'rnatishdagi qiyinchiliklar, narsisistik shaxslarga jalb qilish, ichki yolg'izlik hissi, «qo'shimcha».

6. Jangchi ota. Bunday ota-ona barcha oila a'zolaridan, shu jumladan bolalardan o'zi irodasiga so'zsiz bo'ysunishni talab qiladi. Kichkina itoatsizlikdan g'azablanadi. Bunday xatti-harakatni tarbiyaviy va to'g'ri deb hisoblab, u shafqatsiz va despotik bo'lishi mumkin. Ikkinchi ota-ona, hatto oilada jismonan mavjud bo'lsa ham, bunday zulmga indamay rozi bo'ladi va hissiy jihatdan o'zidan uzoqlashadi. Jangchi ota-ona tashqaridan mukammal ko'rinishni xohlaydi va bu ko'pincha sodir bo'ladi. Va bola, xuddi nazorat qiluvchi ota-onada bo'lgani kabi, yopiq eshiklar ortida oilada haqiqatan ham nima sodir bo'layotgani haqida hech kimga maslahat berishga jur'at etmaydi. Bu o'sib borayotgan shaxsiyatni chalg'itadi, ularning «yomonligi» ga asos soladi, chunki ota-onalar bolalarning kamchiliklari bilan og'zaki (va ko'pincha jismoniy) zo'ravonlik bilan kurashishlarini taklif qiladi. Tanqid va tajovuz uchun mas'uliyatni doimiy ravishda bolaga yuklash ota-onalarning bunday xatti-harakatlarining doimiy hamrohlari. Bu bolani xato qilishdan qo'rqib yoki moslashishga, onaning fikriga rozi bo'lishga va uni rozi qilishga harakat qilishga majbur qiladi. Yoki yaqinlikdan qoching, aloqa qilishdan qoching. Yoki uchinchi holatda, ochiqchasiga isyon ko'taring, lekin bunga javoban kattalardan ko'proq tajovuzni qabul qiling.

Ota-onalarning jangovar xulq-atvorining natijasi - bu bolada katta qo'rquv hissi, o'ziga ishonchsizlik, kichik nizolar bo'lsa ham o'tkir reaksiya, o'z-o'zini tartibga solish, yaqin

munosabatlarni o'rnatish bilan bog'liq muammolar va shaxslararo munosabatlarda noto'g'ri xatti-harakatlar.

7. Intruziv ota-ona. Bunday ota-onalar doimo bolaning shaxsiy chegaralarini buzadilar, hamma narsaga va hamma narsaga aralashadilar, o'z farzandlarini mustaqil shaxslar emas, balki ularning davomi deb hisoblaydilar. Bolaga bunday patologik munosabatni aniqlash qiyin, chunki bunday munosabatlardan bo'g'uvchi tuyg'u uni sevish hissi bilan qoplanadi. Ammo, aslida, ona uchun uning ehtiyojlari birinchi o'rinda turadi. Ko'pincha bunday ota-ona yolg'iz, o'ziga xos ijtimoiy aloqalarga ega emas va tom ma'noda o'z farzandining hayoti bilan yashaydi. Bolani, masalan, aybdorlik hissi orqali mohirona boshqaradi. Yagona bola yoki oxirgi, ko'pincha kech qolgan, eng ko'p «oladi». Vaqt o'tishi bilan, bola ota-onasi bilan hamma narsani iste'mol qiladigan ittifoqqa o'rganib qoladi, bu ko'pincha onasi bilan sodir bo'ladi. Bunday simbiozni tushunish qiyin va psixologik jihatdan tuzatish qiyin.

Ota-onaning obsesif xatti-harakatining tipik oqibatlar - bu katta yoshli bola uchun mustaqillikka erishishdagi qiyinchiliklar, bolaning o'z chegaralarini tushunmasligi, noto'g'ri ijtimoiy xatti-harakatlar va shakllanmagan o'zini o'zi anglash.

Ota-onaning, ayniqsa onaning bolaga qanday munosabatda bo'lishi, uning qanday qabul qilishi va qanday munosabatda bo'lishi, bolaga o'ziga bo'lgan munosabatini bildirishi, uni boshqa odamlar va butun dunyo tomonidan qanday qabul qilish hissini shakllantiradi.

Ta'riflangan yetti turdagi ota-onalarning xatti-harakatlarida umumiy narsa bor - ularning bolalari o'z-o'zini idrok etishning chalkash ichki kompasiga o'xshaydi. Voyaga etganida, bunday odamlar o'zlarining his-tuyg'ulari va ehtiyojlarini shakllantirishda, his-tuyg'ularini ifoda etishda qiyinchiliklarga duch kelishadi. Ularning jamiyatga moslashishi qiyin, chunki ijtimoiy xulq-atvor ko'nikmalari shakllanmagan yoki mos kelmaydigan. Tanqid yoki rad etish alomatlariga duch kelganda, ular bolaligida bo'lgani kabi, o'zlarining «qobig'ida» yashirinishga ko'proq odatlangan. Shafqatsiz doira paydo bo'ladi: ijtimoiy aloqalardan voz kechish faqat o'zining ahamiyatsizligi, pastligi hissini kuchaytiradi va jamiyat qo'rquvini yanada kuchaytiradi.

Адабиётлар

1. Dovud T.E. Kognitiv gipnoterapiya. Sankt-Peterburg, 2003 yil.
2. Ijtimoiy fobiya / Butunjahon psixiatriya assotsiatsiyasining ijtimoiy fobiya bo'yicha muammoli guruhi / ed. S.A. Montgomeri. 1993 yil.
3. Kon I.S. O'z-o'zini izlash, shaxsiyat va uning o'zini o'zi anglash. M., 1984 yil.
4. Malkina-Pykh I.G. Stress ostida xatti-harakatlar strategiyalari // Moskva psixologik jurnali. 2005 yil. № 12.
5. Kernberg O.F. Shaxsning jiddiy buzilishlari: psixoterapiya strategiyalari. M., 2000 yil.
6. Nartova-Bochaver S.K. Shaxsning psixologik maydoni: monografiya. M., 2005 yil.
7. Perls F. Gestalt seminarlari / trans. ingliz tilidan M., 2007 yil.
8. Perls F. Ego, ochlik va tajovuz / trans. ingliz tilidan M., 2000 yil.
9. Nartova-Bochaver S.K. Farmon. Op.
10. Martsinkovskaya T.D. Psixologik chegaralar: tarix va hozirgi holat // Psixologiya olami. 2008 yil. № 3.
11. Qarang: Efremenko D.V. Yigirmanchi asrning birinchi yarmidagi Amerika sotsiologiyasi va ijtimoiy psixologiyasidagi interaksionizm: maqolalar to'plami. qator M., 2013 yil.
12. Slobodchikov V.I. Insonning ichki dunyosini shakllantirishning psixologik muammolari // Psixologiya savollari. 1986 yil. 6-son.
13. Erikson E. O'ziga xoslik: yoshlik va inqiroz / trans. ingliz tilidan M., 2006 yil.